

**CP Sant Lluís:
«El dret a participar»
Una experiència de participació infantil
a l'escola... i al poble**

Fernando Pons Fanals

RESUM

En aquest article pretenem donar a conèixer l'estructura organitzativa de l'escola i l'ajuntament per afavorir i dinamitzar la participació infantil al nostre poble, a partir de dos eixos centrals:

- *aprendre a participar, participant*
- *escoltar, interpretar i tenir en compte les veus dels infants, pot ajudar*
- *—els adults— a prendre decisions que millorin el benestar de tota la comunitat*

RESUMEN

En este artículo pretendemos dar a conocer la estructura organizativa de la escuela y el ayuntamiento para favorecer y dinamizar la participación infantil en nuestro pueblo, a partir de dos ejes centrales:

- *a participar se aprende participando*
- *escuchar, interpretar y tener en cuenta las voces de los niños y niñas, puede ayudar —a los adultos— a tomar decisiones que mejoren el bienestar de toda la comunidad*

Introducció

El CP Sant Lluís és, actualment, l'únic centre escolar d'Educació Infantil i Primària del municipi de Sant Lluís (d'uns 7.000 habitants): es tracta d'un centre de tres línies des d'Educació Infantil / 3 anys fins a sisè. Sant Lluís ha tingut un fort increment del nombre d'habitants els darrers anys (3.088 l'any 1991; 6997 l'any 2009) i com a conseqüència directa, el Col·legi també ha experimentat un fort creixement, amb totes les dificultats i contínues adaptacions d'espais i recursos que això implica. Aproximadament el 10% de l'alumnat és estranger.

Nivell	Grup A	Grup B	Grup C	total
E. Infantil 3 anys	20	20	23	63
E. Infantil 4 anys	20	20	20	60
E. Infantil 5 anys	21	22	19	62
Primer Primària	24	24	24	72
Segon Primària	21	24	22	67
Tercer Primària	24	24	24	72
Quart Primària	21	20	20	61
Cinquè Primària	19	19	20	58
Sisè Primària	20	19	20	59
				574

Antecedents

A mitjan anys noranta es va iniciar a l'escola un moviment de reflexió i debat al voltant de la participació dels alumnes; es va començar a rallar sobre la necessitat d'organitzar i potenciar els òrgans de participació dels infants, els objectius d'aquesta participació, els seus límits, les possibles dificultats,

les formes de participació..., mentre que, en diferents classes, ja s'havien començat a engegar les **assemblees d'aula**: es comentaven les formes d'organització, les maneres de recollir la informació, les dinàmiques que es generaven a les aules... Eren els inicis del projecte que pretenem explicar.

La participació de grups de mestres en activitats de formació relacionades amb el tema, i el coneixement i la influència d'altres experiències, ens va portar, de mica en mica, a obrir el ventall de recursos i possibilitats que ens oferia «la mirada de l'escola cap als seus alumnes/ciutadans que formaven part d'una comunitat»; així, comencen a funcionar les **tutories individuals** (espais de relació personalitzada entre l'alumne i el tutor), comencen a sorgir els **delegats/representants d'aula**, que es reuneixen, per cicles, amb el professor responsable per tal de tractar temes d'interès comú a les diferents classes (espais i serveis comuns, funcionament dels patis, etc.), fins que es va plantejar la necessitat de crear el **Consell d'Alumnes** com a òrgan de participació infantil de tot el centre.

Els inicis no són sempre senzills: dinamitzar i organitzar el Consell d'Alumnes d'una escola de les dimensions de la nostra (en aquells moments era de dues línies, amb alguns nivells triplicats) va ser una tasca complexa i difícil: necessitàvem arribar a molts acords en el marc del Claustre, definir clarament els objectius i els continguts de les reunions, clarificar l'organització..., però va ser durant aquest procés, segurament sota la influència de Francesco Tonucci i el seu llibre *La ciutat dels infants*, quan va aparèixer la possibilitat d'incorporar als continguts propis de Consell d'Alumnes—d'acord amb l'Ajuntament del poble— l'anàlisi de l'entorn més proper i la reflexió col·lectiva sobre diferents aspectes del nostre municipi, la possibilitat de fer propostes de millora a la comunitat..., i ens vàrem plantejar de «**donar veu als infants**»!

De l'aula... al Consell Infantil de Participació (municipal)

La «història» de la participació infantil a llarg de cada curs comença a partir d'una proposta consensuada entre l'equip de mestres i l'Ajuntament («Anàlisi dels espais públics del poble», «L'escola com a edifici públic», «Què fem després de l'escola? Què volem fer i no fem?», en són alguns exemples).

Cada proposta o tema es treballa al llarg de dos cursos escolars en totes les aules, des d'Educació Infantil / 5 anys fins a sisè de Primària; normalment durant **el primer curs escolar** la feina se centra en una recollida de les opinions de tots i cada un dels infants de cada classe al voltant del tema proposat (utilitzen un esquema molt simple: aspectes positius i aspectes a millorar), agrupades, quantificades i amb valoracions del grup (on resulta clau tot el procés lligat a la presentació i comunicació d'aquestes dades: utilització de gràfics, eslògans, imatges adequades al text, etc.), i es presenta a les autoritats locals en «audiència pública» (**Consell Infantil de Participació**).

Durant el **segon curs escolar**, a partir d'una llista on s'han recollit tots els aspectes a millorar detectats durant el curs anterior..., cada aula elegeix un dels aspectes i elabora una proposta concreta per presentar —també— a l'Ajuntament, durant el Consell Infantil de Participació, fent molta incidència en la manera de presentar-la per tal d'influir en les opinions del batlle i els regidors. El «dia gran» de la participació —un dia important—, sol ser al mes de maig i es desenvolupa —per

problemes d'espai— en tres grups: al primer grup hi acudeixen tots els alumnes d'Educació Infantil / 5 anys i primer cicle de Primària; al segon grup, els de segon cicle; i al tercer grup, els de tercer cicle.

En aquestes fotografies podem veure la taula dels delegats explicant les seves propostes, la taula dels representants polítics comentant-les i la sala on es fa «l'audiència pública» amb la resta d'infants escoltant les explicacions. Al fons, la pantalla on es projecten els treballs d'aula.

Com ens organitzam?

Les assemblees d'aula, les reunions de delegats de cicle i el Consell d'alumnes

Ens imaginam un inici de curs en què ja han començat a funcionar les assemblees d'aula, s'han elegit les **parelles de delegats o representants** i es comencen a tractar temes lligats als desitjos, les necessitats o les preocupacions dels alumnes, que en qualsevol moment poden deixar una **nota** —tsignada—t per ser tractada a l'assemblea.

Aquestes notes s'agrupen i el grup n'elegeix una... Cadascú dona la seva opinió, es genera debat, diferents postures, i s'intenta arribar a acords, que se solen escriure al **llibre d'actes de la classe...**, però —tés clar—t hi ha els temes a tractar que no es poden resoldre en el marc de la mateixa aula (com poden ser les qüestions de pati o espais comuns) i són necessàries les **reunions de delegats de cicle**

Eleccions de delegats en una aula de primer cicle

Enmig d'aquestes dinàmiques, d'aquestes estructures de participació, és a mitjan del primer trimestre quan es convoca la primera reunió del **Consell d'Alumnes** amb l'objectiu de donar a conèixer el contingut de la proposta que s'ha de treballar conjuntament per poder-la presentar al senyor batlle durant el Consell de Participació Infantil de final de curs.

Així, quan arriben a classe les parelles de delegats, amb les seves paraules, amb els seus propis recursos i amb més o menys ajuda per part de la mestra, intenten explicar al grup el contingut de la reunió, els compromisos adquirits, les condicions de la proposta...

Reunió Consell d'Alumnes: segon i tercer cicle

Reunió Consell d'Alumnes: E.I. / 5 anys i primer cicle

A la nostra escola el Consell d'Alumnes es divideix –a causa de l'elevat nombre d'aules– en dos grups que tracten simultàniament el mateix tema: les aules d' Educació Infantil / 5 anys i primer cicle, per una banda, i les aules de segon i tercer cicle, per l'altra. D'aquesta manera, les reunions no són tan nombroses (no oblidem que a cada aula hi ha dos delegats) i els llenguatges poden ser més adaptats a les edats..., cosa que facilita la comunicació.

- «Mamà, mamà..., demà m'he de posar roba ben guapa...», deia un fillet d'Educació Infantil / 5 anys a la seva mare.
- »Idò, què passa? Què has de fer demà..., tan especial?»
- «És que tenim una reunió molt important, de Consell d'Alumnes, amb els més grans..., i jo som delegat!»

Aquest bocí de conversa, que –segons va explicar la mestra– havia relatat amb molta il·lusió la mare de la criatura, pot il·lustrar molts dels moments que ens ha generat aquesta dinàmica de relació, de comunicació... i d'aprenentatges.

Així, ens trobam que **la convocatòria del Consell d'Alumnes**, per presentar i fer el seguiment de la proposta, que entenem d'anada i tornada, d'entendre per poder comunicar, de participar en la responsabilitat adquirida..., **es produeix quatre o cinc vegades al llarg del curs...**, amb l'objectiu d'ajudar, estalonar i compartir els processos generats pels diferents grups d'infants.

Perquè, una volta presentada i concretada la proposta, cada classe «adquireix vida pròpia» en relació amb el tema que s'ha de treballar. Cada aula construeix la seva proposta a partir de les demandes, les opinions i els desitjos dels individus que la formen... Realment ens omple de satisfacció quan ens trobam amb solucions força diferents davant el mateix problema plantejat, o quan solucions semblants es presenten amb recursos molt diversos per fer-se entendre...

El **procés d'elaboració de les propostes a l'aula** esdevé un element molt important... per una banda enriqueix i omple de contingut les assemblees, però –per altra banda– ens permet obrir una finestra al món (en aquest cas al nostre poble), i ens permet gestionar tot un caramull de recursos i estratègies per intentar explicar o entendre millor el que desitgem.... així, ens podem trobar una classe treballant amb plànols una qüestió lligada a la mobilitat al poble, una altra organitzant dades recollides en una petita enquesta o d'altres fent una maqueta d'un espai del qual volen reivindicar l'ús.

Un equip de treball, estudiant els plànols del poble per «situar-hi» la seva demanda: un carril bici

Fillets i filletes de primer intentant ordenar la informació en el que podríem anomenar un «pregràfic»

La feina de l'equip de mestres

El suport del claustre esdevé fonamental en el desenvolupament del projecte: ens resulta del tot impossible imaginar una estructura de participació d'aquesta magnitud sense el suport i la implicació de tothom.

Per una banda funciona la **Comissió del Consell d'Alumnes**, amb participació del professorat dels diferents cicles i un mestre responsable, que estructura i dinamitza la participació a l'escola: redacta el pla de treball de cada curs, proposa el tema a tractar, fa les convocatòries, modera les reunions, elabora i distribueix les actes, coordina amb l'Ajuntament i coordina l'avaluació de tot el procés en què es generen les propostes de millora.

Per altra banda, **cada cicle designa un mestre responsable**, que convoca –quan es considera necessari– els delegats d'aquell cicle, dóna suport a les propostes de les aules, fa els aclariments necessaris, però –sobretot– serveix d'enllaç entre les classes i la proposta dissenyada a la Comissió.

I, finalment, els **tutors i tutores** són –realment– els elements més importants d'aquesta «història col·lectiva»: s'impliquen en la demanda inicial, col·laboren en la recerca i organització de la informació, dinamitzen i moderen la gran quantitat de converses que apareixen a classe, ajuden en la presa de decisions, aporten els seus coneixements, afavoreixen la presència de totes les veus, estalonen l'elaboració del «producte final» que s'ha de presentar a les autoritats municipals...

A més, especialment si rallam d'una experiència de participació, la tasca feta a les aules amb l'objectiu d'anar informant les famílies mitjançant els blogs de classe, els dossiers dels infants, les explicacions a les reunions col·lectives amb les famílies... la considerem altament valuosa per a tota la comunitat.

La coordinació amb l'Ajuntament

Des dels inicis del projecte, l'Ajuntament sempre ha nomenat una persona responsable –a temps parcial– de treballar conjuntament amb l'escola per tal de poder tirar-lo endavant, que es coordina periòdicament amb el mestre responsable del projecte. Entre les seves tasques i responsabilitats més importants, podríem trobar:

- estalonar tot el procés que es desenvolupa al llarg del curs: aportar informació, cercar materials, assistir a algunes reunions del Consell d'Alumnes per donar-se a conèixer i explicar les seves funcions...
- organitzar l'audiència pública: concretar dates, acomodar els espais i els recursos, informar i assessorar els responsables polítics...
- fer present el que opinen els infants a les diferents instàncies municipals (diferents regidories, serveis tècnics, altres administracions, etc.) i retornar puntualment aquestes informacions a l'escola mitjançant «**el llibre d'aula**»

No cal dir que aquesta figura és del tot indispensable si ens plantejam seriosament la participació infantil, si pretenem tenyir-la «d'autenticitat» i superar l'aspecte més o menys «folkloric» de veure un grup de fillets i filletes davant el senyor batlle el dia de «l'audiència pública». I, sobretot, si volem que l'experiència perduri en el temps, que sigui un referent per als infants del nostre poble, capaç de col·laborar en l'educació de ciutadans crítics, participatius i implicats en el que els envolta, necessitam aprofundir en la tasca que es fa en el mateix Ajuntament, veure com «es tradueixen» les aportacions dels nostres alumnes i quin és el recorregut de les seves idees. No existeix la participació –realment– si els participants no reben senyals de tornada, no adquireixen consciència de la importància de les seves aportacions, no se senten protagonistes ..

El «llibre d'aula»... o com pretenem seguir les petges de les nostres propostes

Es tracta d'un arxivador perfectament identificat com a «llibre d'aula», idèntic per a totes les classes d'Educació Infantil / 5 anys i Primària, que –de mica en mica– es va omplint de pàgines on ens informen periòdicament de les actuacions realitzades per l'Ajuntament en relació amb els diferents temes o qüestions que –curs rere curs– han anat sorgint als diferents Consells Infantils de Participació.

Les noves pàgines (i, per tant, les noves iniciatives o decisions municipals lligades al Consell Infantil de Participació) arriben a les reunions del Consell d'Alumnes amb la persona responsable de l'Ajuntament, on s'expliquen a tothom i es lliuren als diferents delegats d'aula, que –de tornada al seu grup de referència– comuniquen als seus companys i companyes en què consisteix la «nova pàgina» del llibre d'aula.

La idea és que aquest llibre, a mesura que es va omplint, a mesura que va agafant cos, arribi –mitjançant un servei de préstec– a totes les famílies de l'escola que vulguin fer el seguiment del projecte.

En aquestes imatges podem veure la portada del **llibre d'aula** i dues de les seves pàgines; en una es recull la demanda dels infants de més vigilància a la zona escolar, i s'inclou la decisió del consistori: tancar alguns carrers al trànsit a l'entrada i sortida de l'escola. I a l'altra es demanava un espai per jugar a pilota lliurement i sense perill... i l'Ajuntament explica com –a partir de la demanda– va decidir construir la pista multifuncional de la foto

Després del Consell Infantil de Participació... la «devolució» amb els delegats de cada aula

Uns dies després de «l'audiència pública» el batlle convoca a una reunió a l'Ajuntament totes les parelles de delegats d'aula, per transmetre –una volta estudiada tota la documentació presentada pels ciutadans en edat escolar– les seves primeres impressions sobre el tema que s'ha tractat.

No és el moment de les promeses ni dels compromisos..., però sí que és el moment d'explicar sensacions, possibilitats, desitjos o possibles dificultats.

El batlle i els delegats de classe en una reunió, dies després del Consell infantil

A més, també és un bon moment per als aclariments i per engegar un diàleg més proper i distès, en què els alumnes es troben més còmodes i disposats a fer un esforç per entendre el que –més tard– hauran d'explicar a la resta de companys de classe.

D'aquesta reunió se'n fa una acta en què se'n recullen els aspectes més importants i s'envia a totes les aules: així tenim constància del que es va dir, però també pot servir de guia perquè els representants puguin exercir la seva responsabilitat de donar a conèixer a la resta el que va explicar el batlle.

«La veu dels infants»... o intentar tancar el cercle

En un determinat moment d'aquesta «història compartida» va sorgir la possibilitat d'editar una col·lecció de llibres, amb la clara intenció de recollir organitzadament les opinions dels fillets i filletes de l'escola i posar-les a l'abast de tothom: es tractava de **regalar a la ciutadania** els resultats de les reflexions, els debats i els treballs dels infants, en un procés de participació i comunicació que pretén ser transparent i conegut per a tothom.

A més, volíem que el llibre (o la futura col·lecció) fos influent en el seu entorn, que arribés a ser un document de referència a l'hora de prendre decisions, a l'hora d'entendre més bé les necessitats i els desitjos d'un col·lectiu molt important de ciutadans que difícilment poden fer arribar les seves opinions a les autoritats o persones amb capacitat de decisió.

Així, després de molts esforços va «néixer» i va ser presentat el primer llibret, anomenat *La veu dels infants I*, que recull, per una part, les opinions exposades al senyor batlle en relació amb el treball d'anàlisi **dels espais públics del poble**, i per altra banda, les aportacions d'experts: en aquest cas, d'un pedagog que reflexiona sobre el dret a participar dels infants, i un arquitecte que interpreta les solucions i propostes dels infants i conclou que s'haurien de tenir en compte les seves proposicions

perquè tot el poble hi sortiria guanyant...

Resulta difícil valorar la influència que poden tenir les opinions infantils recollides en el llibret, a l'hora de prendre decisions, a l'hora de planificar o decidir...

Al mateix temps tenim constància que l'Ajuntament intenta entendre, –i cercar i trobar-hi solucions– qüestions que van sorgint als diferents Consells Infantils... i que –de vegades– són realment complexes i de molta transcendència pública...

Però el que ens omple de satisfacció és que **les opinions siguin al carrer** i que en un moment donat puguin –com va passar– aparèixer en un debat públic de política municipal.

Portada del llibre *La veu dels infants I*.

Cursos	Tema treballat	publicació
2003-2004 2004-2005	Els espais públics del poble	<i>La veu dels infants I</i> publicat
2005-2006 2006-2007	L'escola com a edifici públic	<i>La veu dels infants II</i> en preparació
2007-2008 2008-2009	Què faig després de l'escola? Què m'agradaria fer i no faig?	<i>La veu dels infants III</i> en preparació
2009-2010 2010-2011	Les festes patronals de Sant Lluís	<i>La veu dels infants IV</i>

Conclusions i desitjos

Estam convençuts de la necessitat d'estructurar sistemes de participació infantil a les escoles si volem formar ciutadans crítics, participatius i responsables; aprendre a participar correctament requereix –d'entrada– un sentiment important de compromís envers els àmbits de participació, però no només això...: requereix uns aprenentatges fonamentals per a la vida: saber escoltar, esforçar-se per entendre l'altre, fonamentar les opinions, comunicar-se adequadament... I aquests aprenentatges només es construeixen si s'han tingut moltes oportunitats i experiències «reals» de participació.

Però, a banda dels aprenentatges que pot generar, pensem que participar activament des de la infància genera vincles entre les persones, permet compartir desitjos o frustracions, crea sentiments de pertinença a una comunitat... i –segurament– ajuda a definir o construir una manera, un estil de viure col·lectivament, un estil de ciutadà...

Finalment, també pensam que el fet que els adults mantinguin una actitud clara, atenta i autèntica d'escolta, pot arribar a ser un acte d'higiene mental important, ja que ens hem d'enfrontar a demandes i propostes netes i sinceres que moltes vegades els adults/usuaris carregats d'interessos i suspicàcies no ens atrevim a manifestar.

Pel que fa als desitjos, ens heu de permetre somiar: potser arribarà un dia en què els Consells Infantils de Participació, així com varen ser –en algun moment de la història– els consells d'ancians, esdevindran elements cabdals en les preses de decisions dels adults... i potser a partir d'aquest dia tindrem pobles i ciutats més humans, més habitables, més tranquils, sense tantes presses, on es facilitin les relacions i sigui més senzill viure-hi... per a tothom. Ho intentam?